

Úvod

Třetí svazek *Přístupů* k etice chronologicky završuje předchozí dva svazky a přibližně pokrývá období 20. století. Na rozdíl od předchozích svazků nemáme k dispozici dostatečný časový odstup, který umožňuje snazší výběr témat jednotlivých kapitol. Tento svazek si rozhodně nečiní nárok na úplnost nebo dokonce zachycení všeho, k čemu došlo v dramatickém vývoji morální filosofie v posledním století. Z různých důvodů tvoří většinu příspěvků v tomto svazku představení autorů tzv. analytické tradice. Nicméně v některých kapitolách se ukáže, že klasický rozdíl mezi tzv. analytickou a kontinentální tradicí je v mnoha ohledech sám problematický a rozhodně není pro mnohé filozofy určující.

Dvacáté století bylo svědkem nejen politických a vědeckých událostí, které zásadně ovlivnily etické myšlení (například holokaust nebo vývoj v evoluční biologii), ale také dramatických změn v samé morální filosofii. Thomas Hurka přirovnal průběh změn v morální filosofii analytické tradice k „jízdě na horské dráze“ a tato zkratka může sloužit i jako kontext pro četbu několika kapitol tohoto svazku.¹

¹ Hurka, T., „Normative Ethics: Back to the Future“, in: B. Leiter (ed.), *The Future for Philosophy*, Oxford University Press, Oxford 2004, s. 246–264; spolu s textem

Analytickou morální filosofii prvních několika dekád dvacátého století charakterizuje přesvědčení, že morální hodnoty existují nezávisle na našem hodnocení a nejsou vyložitelné v pojmech biologické přirozenosti, která by byla zároveň přístupná zkoumání přírodních věd. Tato morální filosofie vychází z morálních intuicí, které pokládá za spolehlivý základ filosofického zkoumání.

Nicméně již ve stejnou dobu není tato jednota morální filosofie naprostá. Osobitým způsobem standardní etické zkoumání narušuje i Ludwig Wittgenstein, když ukazuje *meze* filosofické etiky a jazyka morálky, jak o něm a jeho následovnicích pojednává kapitola Karla Theina.

Na kontinentě pak lze sledovat vývoj morální filosofie v tradici existencionalistů, hermeneutiky či fenomenologie. V kontextu fenomenologické filosofie a ve stínu holokaustu vypracoval svoji radikální etiku jakožto první filosofii Emmanuel Levinas, o kterém v tomto svazku píše Jakub Sirovátka.

Morální filosofii druhé poloviny dvacátého století zásadně ovlivnila kritika dříve jasně sdíleného předpokladu, že hodnotové soudy jsou výpovědi o realitě na nás nezávislé stejně, jako když říkám, že tento kámen je kulatý. Expresivismus či emotivismus, jak můžeme tyto tendence metaetického uvažování označit,² tvrdí, že morální soudy jsou výrazem našich pocitů, resp. psychologických aspektů, které takové pocity umožňují. Podrobněji o této otázce píše Tomáš Hříbek.

Posledních několik dekád dvacátého století pak lze chápat buď jako rozpracování této morální teorie pocitů, anebo jako pokusy o její

Railton, P., „Toward an Ethics that Inhabits the World“, in: B. Leiter (ed.), *The Future for Philosophy*, c. d., s. 265–284 a Darwall, S., Gibbard, A., Railton, P., „Toward Fin de siecle Ethics: Some Trends“, *The Philosophical Review* 101, 1992, č. 1, s. 115–189, jde o vynikající přehled vývoje morální filosofie v minulém století, který má i vlastní filosofický přínos.

² Vztah etiky a metaetiky je podle mne analogický ke vztahu Aristotelovy fyziky a metafyziky: metafyzika zkoumá předpoklady a (první) principy, na kterých se fyzika zakládá, ale které již sama nemusí reflektovat. Viz dobrý přehled v Smith, M., *The Moral Problem*, Blackwell, Oxford 2004.

překonání a nalezení jiného základu pro normativní etická tvrzení. Tyto pokusy jsou několikero druhu.

Můžeme sledovat velmi vlivný pokus Petera Singera, který představuje silnou variantu moderního utilitarismu. Podle Singera jsou základem etického uvažování zájmy živých bytostí a jejich případné naplnění nebo zmaření. Pokud hovoříme o živých bytostech, pak Singer skutečně myslí všechny živé bytosti, které nějaké zájmy mají. Marcus Düwell představuje nejen tyto základy Singerova utilitarismu, ale i jeho důsledky v diskusích o hodnotě lidského života či eutanázii.

John Rawls, který je mnohými považován za zakladatele moderní politické filosofie hodné toho jména, položil zároveň základy etického uvažování, které rozvíjí myšlenku lidské důstojnosti, dohody a racionality. Matej Cívik ve své kapitole rozebírá tyto kantovské kořeny Rawlsovy etiky a jejich pokračování v dílech dalších autorů. Dalšími zástupci tohoto proudu obhajujícími racionální konstrukci etických pravidel a norem jsou třeba David Gauthier či Thomas Scanlon.³

Poslední dekády dvacátého století také zaznamenávají znovuobjevení etiky ctností, která, jak ukazuje Jakub Jírsa, sice původně paradoxně vychází ze stejných zdrojů jako expresivismus, avšak ve výsledku představuje jeho odmítnutí ve prospěch morální teorie založené na dobrých rysech našeho charakteru. Kamila Pacovská pak v návaznosti na výše zmíněného Wittgensteina popisuje, jak se ve stejnou dobu rozvíjí etika, která na rozdíl od hlavního, aristotelského proudu etiky ctností čerpá svoji filosofickou inspiraci z Platónových dialogů a vyrovnává se s absolutním nárokem Dobra.

Morální teorie, které za součást své filosofické výbavy považují evoluční teorii, představují oproti aristotelismu zcela jinou podobu zacházení s pojmem přirozenosti. O tomto směru pojednává Tomáš Hříbek, jehož text zároveň vyjasňuje mnoho metaetických postojů potřebných k pochopení vývoje současné morální filosofie.

Kapitola Josefa Fulky představuje návrat k tzv. kontinentální tradici morální filosofie, která sice na jednu stranu hovoří o „smrti

³ Gauthier, D., *Morals by Agreement*, Clarendon Press, Oxford 1986; Scanlon, T. M., *What We Owe to Each Other*, Harvard University Press, Cambridge, Mass. 1998.

subjektu“, na straně druhé však činí subjekt středem svého zájmu. Tato etika vychází z pocitu nezajištěnosti a zranitelnosti subjektu, v čemž mnohdy navazuje na výše zmíněného Emmanuela Levinase a znovu ukazuje vzájemnou propojenost různých myšlenkových pozic v současné etice.

Kromě témat načrtnutých pomocí tohoto stručného chronologického přehledu nacházíme v morální filosofii 20. století další významnou otázku: nakolik lze a má vůbec smysl hovořit o etické *teorii*? Není morálka oblastí, která se bytostně vzpírá *teoretickému* uchopení a zpracování? Tato otázka je zcela zásadní pro přístup k etice Bernarda Williamse, o kterém píše Tomáš Hejduk,⁴ avšak výrazně se objevuje i v kapitolách o Wittgensteinovi, etice ctností či ve Fulkově kapitole o Butlerové a Derridovi.

⁴ Srov. například Clarke, S. G., Simpson, E. (eds.), *Anti-Theory in Ethics and Moral Conservatism*, State University of New York Press, Albany 1989.